

تلفّظ در شعر کهن فارسی

بهره‌گیری از شعر در شناخت تلفّظ‌های دیرین

www.ketab.ir

[ویراست دوم]

سرشناسه	عیدگاه طریقه‌ای، وحید ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور	تلفظ در شعر کهن فارسی؛ بهره‌گیری از شعر در شناخت تلفظ‌های دیرین / تألیف وحید عیدگاه طریقه‌ای.
مشخصات نشر	تهران: انتشارات دکتر محمود افشار با همکاری سخن، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	۸۵۷ ص.
فروست	مجموعه انتشارات ادبی و تاریخی موقوفات دکتر محمود افشاری؛ ۲۵۸. گنجینه زبان و ادبیات فارسی دری؛ ۸۸.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۶۴۴۱-۶۵-۰
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
عنوان دیگر	بهره‌گیری از شعر در شناخت تلفظ‌های دیرین.
موضوع	فارسی -- تلفظ
موضوع	Persian Language -- Pronunciation
موضوع	فارسی دری -- تلفظ
موضوع	Dari Language -- Pronunciation
موضوع	شعر فارسی -- تاریخ و نقد
موضوع	Persian Poetry -- History and Criticism
موضوع	فارسی -- آواشناسی
موضوع	Persian Language -- Phonetics
موضوع	فارسی دری -- آواشناسی
موضوع	Dari Language -- Phonetics
موضوع	شعر فارسی دری -- تاریخ و نقد
موضوع	Dari Poetry -- History and Criticism
موضوع	فارسی دری -- واج‌شناسی
موضوع	Dari Language -- Phonology
موضوع	شعر فارسی -- تاریخ و نقد
موضوع	Persian Poetry -- History and Criticism
رده‌بندی کنگره	PIR ۲۷۰۴
رده‌بندی دیوبی	۸۴۲/۱
شماره کتابشناسی ملی	۶۱۸۷۵۴۳

مجموعه انتشارات
ادبی و تاریخی
موقوفات دکتر محمود افشار

[۸۸]

مجموعه زبان و ادبیات فارسی دری

www.ketabo.ir

هیئت گزینش کتاب و جایزه

دکتر سید مصطفی محقق داماد - دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی - دکتر زاله آموزگار - دکتر جلال خالقی مطلق
دکتر حسن انوری - دکتر فتح الله مجتبیایی - دکتر محمود امیدسالار - کاوه بیات
دکتر محمد افشین وفايي (مدیر انتشارات)

درگذشتگان

ایرج افشار - دکتر سید جعفر شهیدی - دکتر جواد شیخ الاسلامی - دکتر اصغر مهدوی - دکتر یحیی مهدوی

تلفظ در شعر کهن فارسی

بهره‌گیری از شعر در شناخت تلفظ‌های دیرین

[ویراست دوم]

دکتر وحید عبدگاه طرقلی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

تألیف

کاوه حسن بیگلر

گرافیکست، طراح و مجری جلد

نرگس عباسپور

حروفچینی و صفحه‌آرایی

صدف

لیتوگرافی

آزاده

چاپ متن

حقیقت

صحافی

۲۲۰۰ نسخه

تیراژ

۱۴۰۱

چاپ دوم

انتشارات دکتر محمود افشار

ناشر

خیابان ولی‌عصر، بالاتر از پارک‌وی، خیابان عارف‌نسب، کوی دبیرسیاقی (لادن)، شماره ۶

تلفن: ۲۲۷۱۷۱۱۴ دورنما: ۲۲۷۱۷۱۱۵

با همکاری انتشارات سخن

خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان وحید نظری، پلاک ۴۸

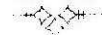
تلفن: ۶۶۹۵۳۸۰۴-۵ دورنما: ۶۶۴۰۵۰۶۲

تلفن تماس برای تحویل کتاب در تهران و شهرستان‌ها

۶۶۹۵۳۸۰۴-۵

شورای تولیت

متولیان مقامی

رئیس مجلس - رئیس دیوان عالی کشور - وزیر فرهنگ (وزیر آموزش و پرورش)
وزیر بهداشت و درمان و آموزش پزشکی - رئیس دانشگاه تهران (یا معاونان اول هر یک از این پنج مقام) (طبق ماده ۲ و قننامه)

متولیان منصوب و منسوب

دکتر سید مصطفی محقق داماد (رئیس) - دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی (جانشین: دکتر محمد اسلامی)
دکتر ژاله آموزگار - دکتر احمد میر (بازرس) - ساسان دکتر افشار - آرش افشار (بازرس)

هیئت مدیره (منتخب شورای تولیت)

دکتر سید مصطفی محقق داماد (رئیس) - دکتر محمد اسلامی (نایب رئیس)
دکتر محمد افشین وفاهی (مدیر عامل) - حمیدرضا رضایزدی (خزانه‌دار)

درگذشتگان

دکتر مهدی آذر - حبیب‌الله آموزگار - دکتر جمشید آموزگار
ایرج افشار، سرپرست عالی و بازرس (منسوب واقف، از ۱۳۶۳-۱۳۸۹) - مهر بانو دکتر افشار - مهندس نادر افشار
بهروز افشار یزدی - سید محمود دعایی - دکتر سید جعفر شهیدی، رئیس هیئت مدیره (از ۱۳۶۳ تا ۱۳۸۳)
دکتر جواد شیخ الاسلامی - اللهیار صالح - دکتر منوچهر مرتضوی - دکتر اصغر مهدوی
دکتر یحیی مهدوی - دکتر علی محمد میر - دکتر محمد علی هدایتی

یادداشت واقف

اول

طبق ماده ۲۳ وقفنامه اول مورخ یازدهم دی ماه ۱۳۳۷ ه. ش. درآمد باید صرف ترجمه و تألیف و چاپ کتب و رسالات که با هدف این موقوفات موافق باشد و همچنین کمک به مجله آینده در صورت احتیاج و احتمالاً دادن جوایز به نویسندگان به شرح دستور این وقفنامه گردد.

دوم

هدف اساسی این بنیاد ملی طبق ماده ۲۵ وقفنامه تعمیم زبان فارسی و تحکیم وحدت ملی در ایران می باشد. بنابراین کتبی که با بودجه این موقوفات منتشر می شود باید مربوط به لغت و دستور و ادبیات فارسی و جغرافیای تاریخی و تاریخ ایران باشد. کتب کلاسیکی مدارس عمومی نباید با درآمد این موقوفات چاپ شود.

سوم

طبق ماده ۲۶ مقداری از کتب و رسالات چاپ شده با بودجه این موقوفات باید به طور هدیه و به نام این موقوفات به مؤسسات فرهنگی، کتابخانه ها و قرائتخانه های عمومی ایران و خارج و بعضی از دانشمندان ایران و مستشرقین خارجی فرستاده شود.

چهارم

چون نظر بازرگانی در انتشارات این موقوفات نیست و تا حدی تحمل زبان هم جایز است طبق ماده ۲۷ وقفنامه هیچ کتاب و رساله نباید کمتر از قیمت تمام شده و همچنین مبلغی زائد از بهای تمام شده با افزایش صدی ده تا بیست و پنج قیمت گذاری شود... این افزایش ۲۵ درصد به واسطه حداقل حق الزحمه فروشنندگان و هزینه ای است که برای پست و غیره تحمیل می شود. از کتابفروشان تقاضا داریم که در این امر خیر ملی که ابداً جنبه تجارتي ندارد با ما یاری و تشریک مساعی بنمایند.

پنجم

بر اساس موافقت نامه دوم (مورخ ۱۳۵۲/۴/۱۲) که میان واقف و دانشگاه طهران به امضاء رسیده، قسمتهای مهمی از رقبات، مانند جایگاه سازمان لغت نامه دهخدا و محل مؤسسه باستان شناسی به طور رایگان به دانشگاه طهران واگذار شده و رقبات دیگری هم با درآمد آنها طبق ماده دوم برای اجرای مفاد وقفنامه که از جمله عبارت از دادن جوایز ادبی و نشر کتب تاریخی و لغوی راجع به ایران (به استثنای کتب درسی) می باشد در اختیار دانشگاه طهران قرار می گیرد که وصول نموده و به نام این موقوفات اعطا و نشر گردد.

ششم

چون طبق ماده ۳ موافقت نامه نامبرده مقرر شده است که از طرف ریاست دانشگاه یک نفر از متولیان این موقوفات که از طرف واقف به عضویت کمیته انتشارات بنیاد معین شده باشد برای سرپرستی اداره امور جوایز و نشر کتاب انتخاب شود ریاست دانشگاه آقای ایرج افشار را که از متولیان شورای تولیت است و از طرف واقف نیز به عضویت کمیته نامبرده معین شده به سمت سرپرست انتخاب و برقرار نمودند.

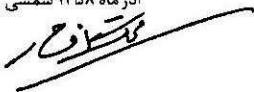
هفتم

چون نگارنده این سطور به واسطه کبر سن (۸۶ سال شمسی) از این پس نخواهم توانست به سرپرستی این کارها بپردازم، از این پس تمام اختیارات خود را در انتخاب تألیف و ترجمه و خرید کتب و غیره به فرزند ارشد خود ایرج افشار واگذار کردم. در این چند سال اخیر هم که ده جلد از تألیفات خودم از طرف موقوفات به طبع رسیده با کوشش و سرپرستی وی بوده است. کسانی که مایل به همکاری در تألیف یا ترجمه و نشر کتاب هستند می توانند به او مراجعه کنند. تنها شرط کار موافق بودن تألیف و ترجمه با هدف های این بنیاد، یعنی ترقی ملت و کشور و تعمیم زبان فارسی و تکمیل وحدت ملی در ایران که وطن مشترک و زبان رسمی و ملی همه ایرانیان است می باشد.

هشتم

این یادداشت کلی برای چاپ در آغاز هر یک از نشریات این بنیاد نوشته شده است.

دکتر محمود افشاریزدی
آذرماه ۱۳۵۸ شمسی

فهرست

۱۹.....	آوانویسی
۲۱.....	سرآغاز
۲۳.....	سرسخن
۲۹.....	تلفظ و راه‌های تشخیص آن.....
۳۰.....	۱. واژه‌نامه‌ها.....
۴۲.....	۲. دست‌نویس‌ها.....
۵۷.....	۳. گویش‌ها.....
۵۹.....	۴. ریشه‌شناسی و زبان‌شناسی تاریخی.....
۶۳.....	۵. اشاره‌های پیشینان.....
۶۷.....	۶. شعر فارسی.....
۷۱.....	پیشینه پژوهش‌های آوایی بر پایه شعر.....
۷۱.....	۱. دانشوران شرقی و ایرانی.....
	شمس قیس (۷۱)، خواجه نصیر (۷۳)، سراج‌علی‌خان آرزو (۷۵)، قائنی (۸۱)، لسان‌الملک سیهر (۸۱)، محمّد قزوینی (۹۰)، محمّد تقی بهار (۹۹)، محمّد معین (۱۰۰)، جلال همایی (۱۰۳)، محمّدعلی ناصح (۱۰۴)، جلال متینی (۱۰۶)، جلال خالقی مطلق (۱۰۷)، محمّد رضا شفیعی کدکنی (۱۰۹)، محمود امین‌سالار (۱۱۵)، نذیر احمد (۱۱۷)، محمود شفیعی (۱۱۸)، محمّد امین ریاحی (۱۲۱)، سعید حمیدیان (۱۲۳)

۲. دانشوران فرنگی..... ۱۲۴
تودور نولدکه (۱۲۴)، پاول هرن (۱۲۵)، کارل کوتا (۱۲۹)، رینولد نیکلسون (۱۳۰)، فریتس مایر (۱۳۷)، جمع‌بندی (۱۴۰)
- کارآمدی‌های روش مورد نظر در این کتاب..... ۱۴۱
- آسیب‌شناسی پرداختن به تلفظ‌ها..... ۱۴۹
- الف) توجیه صورت‌های آوایی با جوازهای ادبی..... ۱۴۹
- ب) نگاه دستوری به قافیه..... ۱۵۲
- ج) محتمل دانستن مسامحه..... ۱۵۲
- د) نگاه یکسان‌ساز و تعمیم‌دهنده..... ۱۵۳
- ه) نتیجه‌گیری نادرست از ویژگی‌های آوایی..... ۱۵۴
- مبانی بررسی تلفظ..... ۱۵۷
- الف) بر پایه قافیه و صناعات بدیعی..... ۱۵۷
۱. نگاه حد اکثری در بدیع (۱۵۸)، ۲. توجه به انبساط در قافیه (۱۵۹)، ۳. توجه به قافیه نشانگر (۱۶۱)، ۴. توجه به صنایع معنوی (۱۶۵)
- ب) بر پایه وزن..... ۱۶۵
- تشخیص صامت..... ۱۷۱
صامت ب (۱۷۱)، صامت پ (۱۷۵)، صامت ج (۱۷۷)، صامت خ (۱۸۰)، صامت ذ (۱۸۳)، صامت ر (۲۲۴)، صامت ز (۲۲۴)، صامت س (۲۲۶)، صامت ک (۲۲۶)، صامت گ (۲۲۸)، صامت گ و صامت ز (۲۲۹)، صامت و (۲۳۱)، صامت ه (۲۳۲)، صامت ی (۲۴۰)
- تشدید (تکرار صامت)..... ۲۴۷
- تشدید صامت ساکن..... ۲۴۷
صامت خ (۲۴۸)، صامت ر (۲۴۹)، صامت ز (۲۵۶)، صامت س (۲۵۸)، صامت ش (۲۵۸)، صامت ق (۲۵۹)
- تشدید صامت متحرک..... ۲۵۹
صامت ب (۲۶۰)، صامت ر (۲۶۰)، صامت ز (۲۶۳)، صامت ز (۲۶۳)، صامت س (۲۶۵)، صامت ش (۲۶۶)، صامت ط (۲۶۹)، صامت ک (۲۶۹)، صامت ل (۲۷۰)، صامت م (۲۷۲)
- تخفیف (نبود تشدید)..... ۲۷۵
صامت ج (۲۷۵)، صامت ر (۲۷۶)، صامت س و ص (۲۷۹)، صامت ق (۲۷۹)، صامت ل (۲۸۰)، صامت و (۲۸۱)، صامت ی (۲۸۱)

۲۸۳	حذف صامت (تلقظ نشدن صامت).....
	صامت ه (همزه) (۲۸۴)، صامت و (۲۸۵)، صامت ه (۲۸۶)، صامت ی (۲۸۸)، بررسی احتمال حذف صامت در برخی از شاهدها (۲۹۵)
۳۰۱	تبدیل صامت.....
	تبدیل همزه به ی (۳۰۱)، تبدیل آء به آ (۳۰۱)، تبدیل آء به او (۳۰۳)، تبدیل إء به اب (۳۰۴)، تبدیل اُو به او (۳۰۵)
۳۰۷	تشخیص مصوّت کوتاه.....
۴۷۵	تعیین جنس مصوّت.....
۴۷۵	آ.....
۴۷۶	إ (کسره اضافه).....
۴۷۸	او به جای اُ.....
۴۸۰	واو مجهول.....
۵۴۹	بای مجهول.....
۶۷۳	تبدیل مصوّت بلند به مصوّت کوتاه (کوتاه شدن مصوّت بلند).....
۶۷۳	۱. پیش از یک صامت.....
۶۸۱	۲. پیش از دو صامت.....
۶۸۸	۳. در هجای باز.....
۶۹۵	کوتاه نشدن مصوّت بلند.....
۶۹۷	حذف مصوّت کوتاه.....
	حذف فتحه (۶۹۷)، حذف کسره (۶۹۸)
۷۱۱	کشش هجای دارای مصوّت کوتاه.....
۷۱۵	سکون به جای حرکت.....
۷۲۵	حرکت به جای سکون.....
۷۴۷	حرکت و سکون برخلاف معمول.....
	ابهـ (۷۴۷)، کاهربا (۷۴۸)، نوش (۷۴۸)، مشورت (۷۵۰)
۷۵۱	امکان بررسی های مشابه در ثـ.....

۷۵۷	 نمایه‌ها
۷۵۹	 واژه‌ها و صورت‌های املایی
۸۰۱	 کتاب‌ها و رساله‌ها
۸۱۵	 کسان
۸۲۷	 جای‌ها
۸۲۹	 منابع
۸۳۱	 الف) کتاب‌ها و رساله‌ها
۸۴۷	 ب) مقاله‌ها